

ОСОБЕНОСТИ ПРАВА СРБИЈЕ

- Године 1844, на прагу ослобођења од Турске, донесен је Србијански грађански законик, као скраћена верзија Аустријског општег грађанског законика.
- Усвојени су принципи либерализма и природног права, приватна својина, слобода уговарања, одговорност за накнаду штете.
- При томе, одговорност за накнаду штете била је тако конципирана да онај ко проузрокује штету мора да докаже да штета није настала његовом кривицом.
- То је тзв. систем претпостављене кривице, који је касније примењен и у Русији.

- У западним земљама ствар стоји другачије.
- Онај ко је оштећен мора да докаже да је штетник крив.
- Кривица се не претпоставља и мора се доказати.
- Пред крај социјализма, донет је Закон о облигационим односима који такође полази од принципа претпостављене кривице.
- То је више утицај совјетског права, него старог Србијанског грађанског законика.

- Особеност предратног српског права је и у томе што је задржан црквени брак, при чему се, за лица која припадају православној вероисповести, брак закључивао пред надлежним свештеником а владике су судиле у бракоразводним парницама.
- Развод брака је био веома отежан јер је Црква само у екстремним случајевима разводила брак.
- Сличан принцип био је усвојен и у Аустријском општем грађанском закону, у којем је нарочито повлашћивана римокатоличка вера.
- Према Србијанском грађанском закону за лица других вероисповести важила су по аналогiji правила тих религија.
- Тиме је у грађанско право унет један елемент римско-византијске културе верске толеранције.

- Значајна особеност је и постојање задруге – то је остатак старог словенског права, који је у великој мери допринео опстанку српског народа под вишевековним турским ропством.
- Србијански грађански законик је уважио задругу као институцију породичног права, као заједницу добара.
- Задруга је имала својство правног лица.

- После рата и револуције, 1946. године, донесен је Закон о неважности правних прописа, којим је аброгиран цео ранији правни систем.
- Тај закон, према тумачењу судова, примењивао се и на обичајно право.
- То значи да је задруга, која је постојала и по обичајном праву, по одлуци Врховног суда престала да постоји (решење од 5. фебруара 1964. године): „Негдашња породична задруга као правна заједница са домаћином на челу који ех lege правно послује за целу заједницу и за сваког њеног члана неподељено солидарно, не постоји више у правном поретку СФРЈ“.
- Такав став је логичан за ондашња правна схватања.
- Сматрало се да је све што је настало пре социјализма лоше, да има експлоататорски и неслободарски карактер.

- Национализација спроведена у Југославији слична је оној спроведеној у Русији, с тим да је изведена у више фаза.
- Прва фаза односила се на индустрију, рударство, банкарство, саобраћај и трговину.
- Није извршена национализација земље у целини, него је дошло или до конфискације или до одузимања по прописима о колонизацији или о вишковима.
- Установљено је да је једно домаћинство може поседовати највише 10 хектара земље.
- 1958. године извршена је национализација вишкова стамбеног и пословног простора.

- Створене су земљорадничке радне задруге по угледу на колхозе у Русији.
- Постојало је принудно чланство у задругама, али нису примењиване мере конфискације према богатијим сељацима.
- У наш правни систем није уведена категорија кулака.
- Било је допуштено и приватно занатство, с тим да је држава вршила притисак на занатлије да се удружују у задруге.
- Земљорадничке задруге убрзо су биле укинуте и земља је враћена првобитним власницима.
- Задруге су се претвориле у посреднике између државе и сељака.

- Створена је уместо државне својине – тзв. друштвена својина.
- Све време постојања социјализма било је спорно питање правне природе друштвене својине.
- Предузећима и установама било је признато право располагања тј. право наступања на тржишту.
- Уведено је самоуправљање, путем којег се, наводно, гради бољи социјализам него путем монократског директорског система у Совјетском Савезу.
- Наиме, у Совјетском Савезу директор предузећа имао је целокупну власт у погледу управљања.
- У Југославији су створени раднички савети који су одлучивали о делатности предузећа. Они су почели да бирају директора уз сагласност партијских органа.

- По Уставу из 1963. године и Уставу из 1974. године нико не може да присваја друштвену својину.
- Ако друштвену својину упоредимо са државном својином видимо само једну разлику – нема централног планирања.

- О опстанку предузећа одлучивале су тзв. друштвено-политичке заједнице, нарочито општина.
- Уколико би предузеће престало да постоји, његова имовина би прешла у руке општине.
- Постојали су фондови у које је предузеће морало да улаже своја средства.
- Држава је могла да интервенише уколико, по формулацији устава, дође до поремећаја права управљања друштвеном својином тј. уколико се нецелисходно користе средства у друштвеној својини.
- Врло значајан инструмент контроле била су кривична дела противу привреде.

- Социјализам је постепено укидан у нашој земљи.
- Почетак процеса јесте Устав из 1990. године, затим следе промене из 2000. године и, напослетку, Устав из 2006. године.
- Устав из 1990. године садржавао је две концепције:
  - суверенитет Србије
  - Србија је чланица федеративне Југославије.

- Србија је конституисана као режим мешовитог председничког типа тј. председника је бирао народ, али, за разлику од чистог председничког система, постоји и влада која непосредно води политику републике и стара се о извршавању закона.
- Постоји тзв. бикефализам извршне власти.
- Председник предлаже скупштини председника владе и мора да води рачуна о односу снага у Народној скупштини.
- Мандатар за састав владе има велику власт јер одређује ко ће да буду кандидати за министре.

- Проглашена је једнакост свих облика својине, а задржана је друштвена својина.
- У области економије Србије је и даље била социјалистичка држава, а у погледу политике имали смо грађански либерализам са вишепартијским системом.
- Горуће питање овде је било друштвена својина јер је она постојала у једном другачијем систему.
- Поставило се питање њене трансформације.

- Правно противречна ситуација.
- Друштвена својина најпре је била везана за самоуправљање.
- Сада више није било никаквог самоуправљања а остала је друштвена својина.
- Нарочито је повећана власт директора да запошљава и отпушта раднике предузећима у друштвеној својини, што у систему самоуправљања није било могуће.

- По новом закону о радним односима, радник је изгубио сигурност радног места коју је некада имао.
- Тиме се наговестило ће се друштвена својина развијати у правцу капиталистичке приватне својине.

- Међутим, до 2000. године није ништа учињено да би се то и остварило.
- Почела је да доминира тзв. сива економија тј. економија која је постојала мимо законских прописа.
- Године 2000. заузет је став да се друштвена својина ликвидира путем приватизације.